

Horten Kommune

Barnehagene

Hvordan lærer
minoritetspråklige
barn norsk i barnehagen?

«Barn med flere språk»

FORORD

Rammeplan for barnehagen (kap.2.5) framhever at en rekke barn har et annet morsmål enn norsk og lærer norsk som andrespråk. Det er viktig at disse barna blir forstått og får mulighet til å uttrykke seg. Barnehagen må støtte at barnet bruker sitt morsmål, men samtidig arbeide aktivt med å fremme barnas norskspråklige kompetanse.

Barnehageloven definerer minoritetsspråklige som barn med en annen språk- og kulturbakgrunn enn norsk, med unntak av barn som har samisk, svensk, dansk eller engelsk som morsmål. Begge foreldrene til barnet må ha et annet morsmål enn norsk, engelsk, svensk, dansk eller samisk.

Horten kommune har som målsetting at barn fra språklige og kulturelle minoriteter skal integreres i et fellesskap og gis et godt og utviklende barnehagetilbud. Barn med annen språkbakgrunn enn norsk, skal lære norsk raskest mulig og ha like muligheter til å utvikle seg ut i fra egne forutsetninger, som andre barn. I 2011 er ca. 8 % av barna i barnehagene i Horten tospråklige.

Dette ressursheftet er et bidrag i arbeidet med å nå målsettingen. Vi vil formidle grunnleggende kunnskap om norsk som andrespråk og tospråklighet. Heftet gir også konkrete råd, metoder og praktiske verktøy for å styrke barnets morsmål og lære norsk som andrespråk.

INNHold

<i>Forord</i>	s. 2
<i>Mangfold som ressurs</i>	s. 3
<i>Barns språkutvikling og tospråklighet</i>	s. 4
<i>Betydning av morsmålet for norskinnlæring</i>	s. 5
<i>Hvordan lærer barn norsk</i>	s. 6
<i>Ordforråds- og begrepsutvikling</i>	s. 7
<i>Foreldresamarbeid</i>	s. 9
<i>Bruk av tolk</i>	s.12
<i>Metoder for norskopplæring</i>	s 13
<i>Forslag til regler, sanger og leker</i>	s 20
<i>Lenker til internett</i>	s 19
<i>Litteraturhenvisning</i>	s 19

Det er liten tvil om at personalets holdninger, kunnskap og kompetanse er den viktigste ressursen i dette arbeidet. Ressursheftet er av den grunn rettet mot alle ansatte i barnehagen. Det kan selvsagt også være nyttig for andre instanser i kommunen som arbeider med barn og foreldre med minoritetsbakgrunn.

Det er viktig at barnehager og skoler har kunnskap om hverandre og ressursheftet vil være nyttig lesning også for ansatte i skolen.

Ressursheftet er et vedlegg til plan for "Språkmiljø og språkstimulering i barnehagene", som igjen er en del av Horten kommunes lese- og skriveplan "Leseglede og skrivelyst" for barn fra 0-16 år.

Hensikten er å inspirere, utfordre og legge grunnlag for refleksjon og økt kunnskap i arbeidet med minoritetsspråklige barn og deres familier.

Vi ønsker alle lykke til med arbeidet!

Takk til alle som har bidratt med bilder og gode innspill til teksten!

Stor takk til forfatterne!

Anne-Gro Gundersen (Barnas barnehage), Katrine Sande Arntsen (Fagerheim barnehage), Elin Holth (Bassengbakken barnehage) og Merete Dyblie (Karljohansvern barnehage).

Tjenesteområde barnehager

Juni 2012

Leonora Jensen
Barnehagesjef

Hanne Bakke
Rådgiver

Flerkulturell kompetanse og språkkompetanse vil være stadig viktigere kompetanser i framtiden.

MANGFOLD SOM RESSURS

Barnehagen har en viktig rolle som møteplass mellom mennesker med ulik språklig, religiøs og kulturell bakgrunn. For mange familier med minoritetsbakgrunn er barnehagen den viktigste arena for integrering i det norske samfunnet. Det språklige og kulturelle mangfoldet utgjør samtidig en ressurs for barnehagen. Flerkulturell kompetanse er en viktig kompetanse å inneha for alle barn – ikke bare for barn med minoritetsbakgrunn, som skal lære å manøvrere mellom to språk og kulturer. Også majoritetspråklige (etnisk norske) barn vil profitere på å være i en flerkulturell barnehage.

Alle barn og voksne i barnehagen vil få verdifull kompetanse i form av forståelse og respekt for mangfold, ulikheter og metaspråklig bevissthet.

Det første møtet med barnet

Barn kommer til barnehagen med ulike erfaringer og identiteter, og personalet må støtte alle barn ut fra deres kulturelle og individuelle forutsetninger.

Både for barnet og foreldrene betyr det første møte med barnehagen mye. Det å bli godt mottatt, føle seg velkommen og bli sett er av uvurderlig betydning.

For at barnet skal føle seg trygg i barnehagen, trenger det ofte tett voksenkontakt den første tiden.

Identitet, språk og kultur

En måte å anerkjenne barnets kulturelle bakgrunn er å vise interesse og sette ord på likheter og forskjeller. Ikke lat som om forskjeller ikke finnes, for det som er viktig, er hvordan vi forholder oss til det. Vi må se mangfold som en normaltilstand og en ressurs og ikke som et problem. Fremhev barnets kompetanse, og det at barnet kan noe ikke alle andre barn kan, for eksempel sitt morsmål. Gi morsmålet en verdi i seg selv, ikke bare som middel for å lære norsk. Språk er ikke en løsrevet del av barnets utvikling. Det er bl.a. viktig å se morsmålet betydning for foreldre / barn relasjonen.

En praksisfortelling om tro.

Liv, en av pedagogene, spiser lunsj sammen med halve barnegruppa. Sara, som ikke tåler vanlig melk, har med seg havremelk, og et av de andre barna vil gjerne ha av den. Liv forklarer at dette er Sara sin spesielle melk, fordi hun blir syk av vanlig melk.

Ola vil ha saltpølse, og sier at vennen hans, Ahmed, blir syk når han spiser pølse med svinekjøtt. Da sier Liv at Ahmed blir ikke syk, men han kan ikke spise noe med svin fordi familien hans er muslimer. De tror på den guden som heter Allah, og i muslimenes bok Koranen, står det at de som tror på Allah ikke har lov til å spise noe med svinekjøtt i. Ahmed nikker og bekrefter at det er riktig.

Ola: "Ååååå, er det derfor altså!"

Liv: "Ja. Men vet du, akkurat nå er det ramadan. Det betyr at de voksne som tror på Allah faster. Da spiser eller drikker de ingenting så lenge det er dag, og så ber de ekstra mye til Allah, og forsøker å gjøre alle de snille tingene som gode muslimer må gjøre. Jeg tror nok at mammaene og pappaene til Ahmed, Elisir og Yosef ikke spiser om dagen akkurat nå." Ahmed, Elisir og Yosef nikker og smiler, og øynene glitrer når de sier at sånn er det hjemme hos dem! Liv forteller videre om id som markerer slutten på fastetiden. Det skjer på mandag, og da er muslimene sammen med venner og familie, spiser god mat og gir hverandre gaver, slik vi gjør i Norge når det er jul. I Norge tror mange på Gud, og det er egentlig derfor vi feirer jul, selv om ikke alle tror på det. Nå blir alle ved bordet ivrige, for dette kjenner de igjen, og julegaver har de fått alle sammen. Da sier Ahmed: "Du, jeg tror på alt det du sier, Gud, Allah og alt sammen. Jeg elsker det!" Så tar han en bit av brødet, tygger og svelger, og sier så: "Vet du hva? Jeg tror på menneskene også!"

Språket er personlig og identitetsdannende og nært knyttet til følelser.

BARNES SPRÅKUTVIKLING OG TOSPRÅKLIGHET

I Horten kommunes plan, "Språkmiljø og språkstimulering i barnehagene", beskrives språkutviklingen fra barnet er nyfødt og til 6-7 års alder. Denne progresjonen gjelder for språkutvikling generelt, uansett språk og alder.

Mange barn vokser opp i hjem der de snakker et annet språk enn norsk til daglig. For å fungere i samfunnet må de bli tospråklige. Det vil si at de skal lære norsk som andrespråk. Tospråklig utvikling er en helhetlig språkutvikling, der begge språkene blir utviklet og støtter hverandre. Dersom tospråklige barn skal bli gode i norsk, må barnehagen styrke førstespråket. Det er ikke nok bare å arbeide med norsk.

I dette heftet velger vi å bruke begrepet morsmål, når vi snakker om førstespråket.

Forskning viser at barn fint kan lære to, eller flere, språk parallelt (simultan tospråklighet), barnas tospråklige kompetanse er avhengig av tilstrekkelig stimulering på begge språk.

Barnets morsmål er vanligvis etablert i 3 års alderen. For noen tospråklige barn, som lærer flere språk samtidig før de er 3 år, kan det ta litt lenger tid å etablere språkene sine.

Førstespråket er det språket barnet møter fra fødselen av. Det er dette vi kaller morsmålet.

Dersom mor og far snakker hvert sitt språk hjemme, får barnet to førstespråk (simultan tospråklighet). Andrespråket er storsamfunnets språk, altså norsk i Norge. Vi kaller det andrespråk selv om det faktisk blir det tredje språket barnet lærer.

To-språklige barn er de som lærer norsk som andrespråk, uansett hvor langt de er kommet i norsklæringen og enspråklige barn er de som benytter ett språk hjemme og ellers i samfunnet.

Barn utvikler først et mentalt begrepssystem, det vil si enkle forestillinger, systematiseringer, kategoriseringer og sammenhenger i forhold til verden omkring. Dette begrepssystemet danner så grunnlaget for det leksikale og semantiske systemet. I et talespråk blir dette dannelsen av ord og ordsammensettinger, og en kobling til det tankemessige innholdet som ligger bak. Videre må det læres et lydsystem (fonologi) for å kunne uttrykke og oppfatte ordene, og et syntaktisk eller grammatikalsk system for å sette dem sammen til den meningen som skal uttrykkes.

I følge tospråklighetsforskere behersker barn visse aspekter ved andrespråket, slik som språkets lydsystem og grammatikk relativt lett, dersom de får tilstrekkelig med muligheter for å høre og bruke språket. Andre aspekter ved språket, slik som et rikt ordforråd, kan ikke læres bare ved å bli eksponert for språket, men krever at barnehagen i tillegg har et godt språkmiljø og driver bevisst språkstimulering.

BETYDNINGEN AV MORSMÅLET

Innen forskning om tospråklighet er det bred enighet om at barn med et godt utviklet morsmål har bedre forutsetninger for å tilegne seg et andrespråk. Derfor er stimulering av morsmålet av betydning for å lære norsk.

Mange foreldre med minoritetsbakgrunn er usikre i forhold til hva som er best for barnet når det gjelder å lære norsk. Noen foreldre velger å snakke norsk med barnet sitt hjemme, og ønsker at barnet også kun skal snakke norsk i barnehagen. Dette kan få uheldige konsekvenser for barnets språkutvikling. Det at barna utvikler et godt fundament i morsmålet, gjør at de har bedre forutsetninger for å tilegne seg norsk. Det er viktig at foreldre snakker det språket de behersker best med barnet sitt – altså morsmålet.

Barnets første- og andrespråk utfyller og beriker hverandre. At barnet snakker morsmålet sitt hjemme og eventuelt i barnehagen, er ikke til hinder for den norskspråklige utviklingen. Derimot kan mangelfull morsmålsbeherskelse, for eksempel begrepsapparat på morsmålet, legge hindringer i veien for barnets kunnskapstilegnelse.

Måten vi tilegner oss et nytt språk, er lik den vi tilegner oss all annen kunnskap; vi bygger på det vi kan fra før.

En praksisfortelling om en tospråklig gutt og eventyret om Bukkene Bruse

"4-åringene ønsket å lage teaterforestilling for foreldrene og bestemte seg for eventyret om De tre Bukkene Bruse. I denne barnegruppen er det en tospråklig gutt. Han ville gjerne være den mellomste Bukkene Bruse. Han hadde ikke lært seg så mange norske ord enda og visste ikke hva han skulle si og gjøre.

En av de voksne i gruppen er språkassistent og hun kan guttens morsmål. Eventyret blir lest på norsk og oversatt av språkassistenten. De skal forsøke å leke/spille teateret, og gutten vil gjerne være både troll og Bukkene Bruse. Alt på en gang! Han trenger mer støtte for å forstå. I barnehagen har vi en cd med eventyret på guttens morsmål. Alle barna lytter til denne og leker eventyret etterpå.

Språkassistenten hjelper til og forklarer underveis. 4-åringene får på denne måten en felles opplevelse av eventyret. Den tospråklige gutten forstår bedre hva som forventes av ham. Etter dette inviterer han ofte andre barn til å leke Bukkene Bruse."

HVORDAN LÆRER BARN NORSK?

For å lære et nytt språk, må informasjon eller den språklige inputen være forståelig.

Med små barn må kommunikasjonen tilpasses slik at barnets forståelse ikke bare er avhengig av ordene som sies. Språkbruken må knyttes til sammenhengen gjennom visuelle, taktile, motoriske eller andre konkrete holdepunkter. Den voksne må bruke kroppsspråket, lage omskrivninger og vektlegge ord og poenger, snakke sakte og tydelig, repetere og sjekker ut barnets forståelse.

Et godt språkmiljø legger vekt på barnets interesse og det å bygge vennskap. Barna får felles erfaringer, som de kan ta med seg inn i leken. Felles opplevelse av for eksempel butikk, kjøp og salg av varer, gir felles referanse til lek med butikk. Dette er en god metode for læring og utvikling av språk og begreper. Dette er barns medvirkning i et mangfoldig språkmiljø.

For barn som ikke, eller i liten grad, behersker det norske språket og ikke møter sitt morsmål i barnehagen, blir det viktig at personalet tilrettelegger for gode mestringsopplevelser. Man kan for eksempel legge til rette for lek og aktiviteter som synliggjør barnets ressurser framfor barnets manglende norskspråklige ferdigheter.

Når barn lærer norsk i en andrespråksituasjon er det viktig å være klar over at ulike barn lærer ulikt. Noen barn kaster seg ut i det nye språket med en gang, prøver og feiler. Andre barn sier lite på det nye språket og kan gå inn i en «taus periode». Barna «lytter seg inn i andrespråket» og kan ha et stort passivt ordforråd, selv om de ikke ytrer seg så mye på det nye språket. Disse barna trenger likevel å få mulighet til å vise at de forstår, selv om de ikke er klare for å uttrykke seg verbalt på norsk. Dette kan være aktiviteter hvor barna kan vise med handling at de forstår; eks. «Kan du gi meg melk?» «Kan du legge den røde ballen oppi kurven?». Slike aktiviteter kan legges opp som en lek, implementeres i dagligdage situasjoner eller benyttes i formelle læringssituasjoner som samlingsstund.

Forutsetninger for å lære norsk er:

- *Deltakelse i norskspråklig miljø. Barnet må ha tilstrekkelig muligheter til å høre og bruke norsk i dagliglivet.*
- *Et trygt og stimulerende læringsmiljø.*
- *Trygghet og et positivt selvbilde er en viktig forutsetning for andrespråkstilegnelse*
- *Et godt foreldresamarbeid*

I løpet av et par år lærer barn gjerne et enkelt, uformelt dagligspråk, knyttet til aktiviteter som foregår her og nå. Når det hevdes at barn lærer språk raskt, er det denne språkkompetansen det snakkes om. Det er dette vi kaller hverdagsspråk, situasjonsavhengig språk eller overflatespråk.

Det tar 5 til 7 år før barnet har tilegnet seg et situasjonsuavhengig og abstrakt språk. Denne språkkompetansen er sentral for at barn skal forstå og gi uttrykk for meningsinnhold bare gjennom språket, for eksempel ved høytlesning eller ved å fortelle om noe som ikke er her og nå.

Det er vanlig for tospråklige barn å veksle mellom begge språk, for eksempel benytte både eget morsmål og norske ord i samme setning. Slik kodeveksling er en naturlig kommunikativ strategi og ikke tegn på språkforvirring eller språklig svakhet. Tvert imot viser det at barnet er en svært kompetent språkbruker og er i stand til å benytte sin totale språkkompetanse i kommunikasjon med andre. Kodeveksling er en del av normal tospråklig utvikling

ORDFORRÅD, BEGREPSUTVIKLING OG SPRÅKLYDER

Å jobbe med ordforrådet er helt sentralt i den første norskopplæringen. Det er viktig å utvikle både kvalitativt og kvantitativt ordforråd.

For mye fokus på barnas uttale kan være uheldig for barnets opplevelse av språklig mestring. Det viktigste er at barna får mulighet til å utvikle et rikt ordforråd på norsk. Ofte forstår barnet begrepene, men mangler de rette ordene på norsk. Når barnet først har forståelse for begrepene på sitt morsmål, er det mye lettere å lære de nye ordene på norsk. Nye ord læres lettere i samspill med barnets morsmål, gjerne sammen med en tospråklig assistent.

Barnet lærer språklyder og uttale i dagligdagse situasjoner, og gjennom aktiv språkbruk i samspill med andre barn og voksne. Skal man trene på språklyder kan dette gjøres i dialog og samtale eller gjennom bruk av sanger, rim og regler. For at barnet skal lære nye ord på norsk er det viktig at de opplever meningsfulle dialoger som utvider deres ordforråd. Utvikling av ordforråd er avhengig av samhandling og deltakelse i et norskspråklig miljø.

Kvalitativt ordforråd er ikke bare å si ordene, men lære hva ordene betyr og hva de står for. Ord forstås i en kontekst, og kan vanskelig huskes eller forstås hvis de ikke gir mening for barn.

Kvantitativt ordforråd: For å mestre dagliglivet som 6-åring bør ordforrådet være på ca 6000 ord. For å klare seg i skolehverdagen regner man med at ordforrådet til 6-åringen bør være på ca 8 – 10.000 ord.

Begreper er ikke det samme som ord. Ord tilhører vårt språkssystem, mens begreper tilhører vårt tanke-system. Begrepsutvikling er etablering av selve redskapet for å forstå verden. Dette er noe langt mer fundamentalt enn språklige merkelapper for begrepene. Det er et sterkt fokus på å lære norsk språk i barnehagen, men det må også være fokus på å lære begreper, som et fundament for barnets kunnskapstilegnelse. Bruk av konkrete og sanseopplevelser er nødvendig for å styrke begrepsinnlæring.

Mange barn har morsmål som lydmessig er svært ulikt norsk og har derfor problemer med lydene i det norske språket. Det er nyttig å vite noe om barnets morsmål og sammenligne det med norsk.

Felles for mange barn med annet morsmål enn norsk er at barna vil streve med en del av de norske vokalene særlig æ, ø, u og y.

De fleste minoritetsspråklige barn har ikke problemer med norske enkeltkonsonanter, men de norske konsonantforbindelsene er ofte et problem for barn som har norsk som sitt andrespråk.

For barn fra en del asiatiske land er r en vanskelig lyd.

I en del språk, bl.a. kinesisk, forekommer ikke r i slutten av ord, derfor vil kinesiske barn ha problemer med ord som slutter på r.

Somaliske barn strever ofte med p og v fordi dette er ukjente lyder på somalisk. De forveksler ofte p med b, og v med f.

Forveksling av konsonanter betyr ikke nødvendigvis at det dreier seg om lærevansker, men at barnet ikke har lært de norske språklydene.

En praksisfortelling om språklig mangfold og telling på flere språk.

"Vi teller ofte sammen med ungene: Antall dager til noe spesielt skal skje, hvor mange barn som er borte, antall prikker på legoklosser eller hull på brio-mec hvis vi leter etter en bestemt størrelse, "en-to-tre" før vi synger eller skal gjøre noe etc.

Dette året har vi fått hjelp av foreldre til å skrive ned tallene fra 1-12 på deres førstespråk. Disse "plakatene" har vi hengende på veggen, slik at det er lett å se dem. Når noe skal telles, gjør vi det ofte på flere språk enn norsk. Nå er det slik at hvis en voksen teller på norsk, kan barna for eksempel si: Og så må vi telle på "Ali sin." "Og så må vi telle på Khan sin." Da må vi telle på de ulike barnas førstespråk.

Ved en anledning ba barna om at vi skulle bytte ut de norske tallene i ei regle med tallene på somalisk. Det gikk fint, men det var ikke lenger rim i alle verselinjene. Det var litt rart.

En annen gang skulle to barn bade, og telte til tre før de skulle uti. Da så de på den voksne ved siden av, og ba om at hun skulle telle på bosnisk. Men da var det ikke nok å telle til tre, da måtte det telles helt til fem! Tall og telling på flere språk har blitt en naturlig del av hverdagen."

FORELDRESAMARBEID

Foreldre er en viktig ressurs i barnehagens arbeid med språk. Spesielt viktig er det når barna har andre morsmål enn norsk, og når det ikke finnes tospråklige ansatte i barnehagen. Forskning viser at foreldrenes engasjement er en svært viktig faktor for barnas læringsresultater. Foreldre er ofte ikke klar over hvor stor betydning de har og at de er barnas første og viktigste lærer.

Barnehage, skole og helsestasjon har en viktig veiledersrolle med hensyn til barns andrespråkstilegnelse og må ha kompetanse i forhold til å veilede foreldre på dette området. Det er gitt ut en veileder som er oversatt til flere språk:

<http://www.udir.no/Utvikling/Artikler-utvikling/Barn-i-flerspråklige-familier/>

Å være foreldre i en ny kulturell kontekst kan oppleves vanskelig og i den første tiden er det viktig at begge parter lytter, stiller spørsmål og forsøker å bli kjent med hverandre og hverandres kultur. Bruk tid på å avklare og trygge forventninger og å snakke om grunnleggende forhold ved den norske barnehagen.

Barnehagen må løfte frem foreldrenes kompetanse i kraft av å være foreldre. Det er de som kjenner barnet best, hvordan det lærer og utvikler seg. Foreldre bør veiledes i det å støtte sine barn, til tross for manglende norskerferdigheter. En mor som er analfabet har også betydning for barnets læring! Mange foreldre har behov for støtte i hvordan de kan hjelpe barna, ved for eksempel å:

- Vise interesse og snakke med barnet om det som skjer i barnehagen og hjemme
- Ta barna med til biblioteket
- Høre lydbøker
- Se på norsk barne-tv sammen

Alle foreldre, uansett språklig og kulturell bakgrunn, har til felles at de vil sitt barns beste

“Samarbeid mellom hjem og barnehage skal ta utgangspunkt i at alle foreldre er en ressurs for barna sine. Det må legges vekt på foreldreperspektivet og foreldrenes betydning for barns læring og utvikling i barnehagen”

Hvordan skape tillit og forståelse hos foreldrene?

Foreldre må gis gode muligheter til og ha forutsetninger for å kunne forstå og bli forstått. Da får de reell medvirkning. Ved å investere i ekstra tid og innsats her, vil samarbeidet bli spart for mange misforståelser.

Personalet må ha en kulturrelativistisk holdning. Det vil si å forsøke "å se verden med den andres øyne". Prøve å forstå deres perspektiv, deres opplevelser av barnehagen og ikke minst etterspørre foreldrenes kunnskap om sine barn.

Å etterstrebe forståelse betyr ikke at man må være enig, men å gi rom for, og respektere annerledeshet. Vi må for eksempel kunne snakke om at vi kan ha forskjellig syn på barneoppdragelse og religion.

Foreldrene kan oppfordres til å være tilstede i barnehagen. Det er lettere å sette seg inn i ting en har sett med egne øyne, for eksempel et måltid eller en samlingsstund.

Det er viktig å huske at minoritetsspråklige foreldre er minst like forskjellige som majoritetsspråklige norskspråklige foreldre.

Møt barn eller foreldre som individer og ikke som "representanter for en kultur". Til tross for at det er forskjeller, er det også mange likheter.

Synliggjør mangfoldet og det flerkulturelle i barnehagen. Barnehagen bør markere høytider fra de representerte kulturene på avdelingen i nært samarbeid med foreldre. Det skaper tillit og gjenkjennelse for barn og foreldre.

Personalet må også være oppmerksomme på at enkelte foreldre ikke ønsker å framheve sin kulturelle bakgrunn, fordi det blant annet kan knytte seg vonde opplevelser til livet i hjemlandet.

Praktiske forslag til foreldremedvirkning:

- Ta i bruk alternative måter å formidle informasjon på, f. eks. muntlig eller ved hjelp av bilder og konkrete. Dagsrytmen kan presenteres i bilder og ord, se brosjyren:
[http://www.minskole.no/minbarnehage/karmoybarnehagene/pilot.nsf/ntr/C00C3EFE0EA55A6CC1257815003203BB/\\$FILE/velkommen.pdf](http://www.minskole.no/minbarnehage/karmoybarnehagene/pilot.nsf/ntr/C00C3EFE0EA55A6CC1257815003203BB/$FILE/velkommen.pdf)
- Vis ukeplan ved bruk av bilder.
- Ta bilder, dokumenter og skriv ut bilder, slik at barna kan ta det med hjem og samtale med foreldrene om det de har opplevd.
- Skriv brev på morsmål: det finnes en del standardbrev fra barnehagen som kan oversettes til flere språk.
- Skriv brev på norsk: skriv kort og lettfattelig norsk
- Unngå forkortelser
- Sørg for tolk, evt. telefontolk ved behov
- Skriv og lær "God dag" på de språkene som er representert i gruppen, slik at de ansatte som tar i mot barna og foreldrene kan si "god dag" på de ulike språkene.
- Bruk nøkkelord som letter kommunikasjonen med foreldrene.
- Når det arbeides med spesielle ord på avdelingen, skriv ordene ned på de språkene som er representert i barnegruppen. Informer også om hvilken barnebok som evt. er i fokus denne uken/dagen osv.
- Heng opp verdensatlas, bruk globus og marker hvor barn og voksne kommer fra, hvor de har familie m.m.
- Heng opp flagg som barna og foreldrene kan identifisere seg med. Sjekk med foreldrene hvilket flagg som er riktig! Det kan bidra til å skape stolthet hos barnet og foreldrene og det visualiserer at barnehagen representerer flere kulturer, flere land, verdensdeler og at vi anerkjenner og respekter den bakgrunnen de ulike familiene har.
- Motiver minoritetsspråklige foreldre til å lage tradisjonsrik mat og på den måten bidra med sin kulturelle arv. La ulike mattradisjoner være en del av hverdagslivet i barnehagen.
- Motiver til oppmøte i forkant av foreldremøter og undersøk om det er behov for tolk.

BRUK AV TOLK

Dersom vi skal klare å møte alle foreldre med forståelse, respekt, åpenhet og tillit i samarbeidet med barnehagen, må det brukes tolk, der foreldre ikke behersker norsk godt nok til å kunne forstå og til å gjøre seg forstått. Behov for tolk kan komme fra barnehagen, men også fra foreldrene eller fra andre samarbeidspartnere.

Telefontolk er billigere enn oppmøtetolk. Det er et godt hjelpemiddel fortrinnsvis i foreldresamtaler. Ved bruk av telefontolk må man ha en telefon med høyttaler. Telefontolkning kan utføres på kort varsel og tjenesten kan tilby de fleste språk. Det er lurt å ha 2 ansatte med i samtalen, en som leder og en som skriver referat.

Oppmøtetolk er imidlertid det sikreste og beste hjelpemiddelet i foreldresamtaler, men også til foreldremøter eller andre møter med flere deltagere. Mimikk og uttrykk er en vesentlig del av dialogen mellom mennesker, faktisk så mye som 80%.

Sørg for å bestille tolk med riktig språk og dialekt. Gjennom tolketjenesten kan det bestilles oversettelse av brev, praktisk informasjon, årsplan, og lignende. Sanger, eventyr, ord og begreper kan også oversettes med hjelp av foreldre eller ansatte i barnehagen som kan språket. Vær oppmerksom på at oversettelsesprogram på nettet kan være ufullstendig.

Viktig å huske på ved bruk av tolk:

- Tolken skal være nøytral og kun formidle budskapet.
- Tolken har taushetsplikt. Gi informasjon om dette ved begynnelsen av foreldresamtalen.
- Se på, og snakk til foreldrene, ikke til tolken!
- Struktur samtalen, tenk over hva du vil si og hvordan du vil formulere deg.
- Bruk korte, men fullstendige setninger. Ikke stopp midt i en setning, det kan vanskeliggjøre oversettelsen (mange språk "snur setningen på hodet").
- Ta pauser – gi tolken tid til å oversette. En kort setning på norsk er ikke nødvendigvis en kort setning på et annet språk (det kan f.eks. være et begrep på norsk som ikke finnes på det aktuelle språket, og som må forklares).
- Skal skriftlig informasjon oversettes muntlig, les det opp og la tolken oversette (for best å sikre at hele innholdet formidles).

Adresser til tolk: <http://www.jbcservices.no> og www.tolkeportalen.no/

Et sosiokulturelt læringssyn bygger på en antagelse om at læring skjer gjennom bruk av språk og deltagelse i sosial praksis

METODER FOR NORSKOPPLÆRING

Høytlesing for tospråklige barn

Vi må utvikle et språkstimulerende miljø i barnehagen der barnelitteratur og tekstskaping, høytlesning og samtaler er viktige elementer.

Samtalene som foregår i hverdagen og samtaler der barn fabulerer og utforsker ord og uttrykk, er viktige for at barn skal utvikle et rikt språk.

Det er en god metode å legge til rette for høytlesing og samtaler om boka i små grupper.

Det er viktig å gjøre barna kjent med innholdet, handlingen, budskapet og skikkelsene i boka på ulike måter, tilpasset det enkelte barns språkforståelse. Ved for eksempel visualisering, dramatisering, forming, musikk eller samtale.

Det er en forutsetning at teksten i boka handler om noe barnet har interesse for. Barnet må få hjelp til å fortolke og forstå vanskelige ord og begreper dersom det er behov for det. Bruk av nøkkelord på norsk og på barnets morsmål kan være et godt hjelpemiddel for å forstå innholdet i teksten. Nøkkelord er handlingsbærende ord, fra Rødhette kan det være ordene jente, ulv, bestemor, skog, spise opp. Forsøk å få tak i hva disse ordene heter på barnets morsmål, spør foreldre eller let det fram på en nettside.

Viktige rammer rundt lesestunden:

- Motiverte voksne finner de riktige bøkene og formidler dem godt.
- Bøker er lett tilgjengelige.
- Bøker på de tospråklige barnas førstespråk, eventuelt bøker med tekst både på norsk og førstespråket.
- Bruke bøker med gode illustrasjoner, konkretisering eller flanellograf.
- Velg bok ut ifra det enkelte barns interesse.
- Lag bøker selv ut fra barns opplevelser og kjente situasjoner.
- Bøker bør gi en mulighet til samtale underveis og etterpå.
- Skjerm lesestunden.
- Jobb med forforståelse før lesing av en tekst og snakk om hva teksten handler om.
- Repetisjon er helt nødvendig. Barnet må eksponeres 60 ganger for et ord, før det er innlært.

Arbeid i små grupper

Barnehagen har forskjellige former for samlinger og aktiviteter i mindre grupper i løpet av en uke. En samling med hele gruppen og noen få tospråklige barn er sjelden en god læringsarena. For fellesskapet i gruppen kan man gjerne ha fellessamlinger en gang i blant.

Når vi ønsker at barna skal lære norsk i samlingene, er det en fordel å ha en liten gruppe slik at alle har mulighet til å være aktive. Gruppen kan settes sammen av både norske og minoritetsspråklige barn. Tenk på barnas ferdigheter, del inn i grupper etter nivå og etter barnets interesse, gjerne på tvers av avdelingene. Små grupper ute og inne der en voksen er bevisst relasjoner og dialog, kan være en viktig støtte i det å bygge vennskap. På den måten er det en god arena for læring av språk og begreper.

Voksne i barnehagen må også være bevisst på at barnet lærer gjennom naturlig bruk av språket, i samtale og i dagligdagse situasjoner og aller best i lek. Aktiviteter og lek i små grupper er hverdagen i barnehagen og de minoritetsspråklige barna inngår naturlig i disse. Barnas ressurser inngår derved i en sammenheng med andre barn hvor helheten ivaretas.

Lek

For tospråklige barn kan det være anstrengende å delta i lek som krever mye norskspråklig kompetanse. Da er det viktig at personalet deltar og er støttende for barna. Voksne deltar i leken og bruker den til å trene på språk, utvide ordforrådet og øke begrepsforståelsen.

De setter ord på det barnet gjør: " Nå kjører Ali bilen bort til Ola. Alis bil er rød og stor. Olas bil er...osv. " De voksne kan foreslå roller som ikke krever mye språk. Rolleleken er mer krevende å ta del i, fordi barna da må klare å leke "liksomlek", der gjenstander ofte er noe annet i barnets fantasiverden enn de egentlig er, for eksempel kan en kloss gjerne være en åre eller et tog. Rolleleken krever mer avansert språk.

Personalet kan også legge til rette for leken og gi barna erfaringer med ulike leker, slik at de blir mer kompetente lekekamerater. Det er også viktig å ha materiell som gjenspeiler mangfold og som er gjenkjennende for alle barna, for eks store stoffer som kan brukes som duk, hyttebygging eller hijab.

Musikk, rytmer og dans

Musikk er et verdensspråk. Det er noe alle kan kjenne seg igjen og alle forstår. Barna er aktivt deltagende. De får mulighet til å vise hvem de er, og de opplever glede og mestring. Barna kan danse og bevege kroppen sin. Barnehagen bør ha musikkuttrykk fra forskjellige kulturer og land som en naturlig del av barnehagens repertuar. Foreldrene kan være med å bidra med cd og musikk fra eget land.

Skrivedans er en metode i samspill mellom lek, musikk og bevegelse. Målet er å skape en sunn, flytende og sammenhengende håndskrift ved å kombinere pennens bevegelser med de grovmotoriske bevegelsene ved hjelp av musikk, rytme, lek og fantasitegninger. Barna får trening i avbalansering av kroppen, øynene og begge hjernehalvdelene ved hjelp av de grovmotoriske øvelsene. For mange barn gir dette et positivt første møte med skriveinnlæring.

Spesielt for tospråklige barn kan skrivedans være nyttig fordi språkstimuleringen foregår på flere plan:

- Rytmiske og harmoniske kroppsbevegelser og uttrykksformer
- Samtale og kommunikasjon underveis.
- Tilnærming til skriftspråket.

En praksisfortelling om skolestartere og skrivedans

"For meg som har bakgrunn fra drama er dette flott å holde på med sammen med skolestarterne! Det er en metode fra den store kroppslige bevegelsen til den lille bevegelsen i hånden. Store, runde og myke aktiviteter, rette eller kantede og alt dette til passende musikk og rytme. Vi maler eller tegner med store fargestifter og store pensler med stort grep på store ark, og vi maler og tegner detaljer med pinsettgrep på små ark.

Pedagogisk dokumentasjon

Dokumentasjon kan være bilder, tegninger, fotografier, fortellinger, utstillinger, framføringer, barnas permer med mer. Dokumentasjon kan være et middel for å få fram ulike oppfatninger og åpne for en kritisk og reflekterende praksis. Dokumentasjon av hverdagshendelser, prosjekter, ulike temaer og pedagogiske prosesser bør være synlig på hver avdeling. Å snakke om og reflektere over dette sammen med barn og foreldre, er en viktig og god metode i arbeidet med tospråklige barn i barnehagen.

Digitale verktøy

Det finnes ulike programvarer for språk- og begrepstrening som er velegnet for tospråklige barn. (se temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen, s.63)

Vi lærer oss store former og bokstaver med hele kroppen til små former og skrivebevegelser med hånda. Denne leken med kroppen gir et fysisk lekegrunnlag som ikke er kulturelt betinget. Alle kan delta. Skrivedans gir glede og inspirasjon til lek og aktivitet i et flerkulturelt fellesskap."

EKSEMPLER PÅ VERKTØY

Minoritetsspråkperm

Det er en samling med viktige opplysninger om hvert land og deres kultur, som er representert i barnegruppa. Barna leser permen, alene eller sammen med en voksen, og viser bildene til andre barna. Det kan bli mange fine samtaler og felles opplevelser. Dersom permen er lett tilgjengelig, er det enkelt å finne informasjon til bruk i samlingsstund eller spontant i hverdagen. Permen kan inneholde:

- Flagg
- Kart
- Kort informasjon om landets geologi og klima
- Landets høytider og feiringer
- Store bilder av landets dyr, blomster og andre vekster, hvor og hvordan folk bor, mat, kjente bygninger, nasjonaldrakter og klær m.m.
- De viktigste ordene vi trenger til daglig på landets språk og på norsk

Denne informasjonen finnes på nett, og kan skrives ut og lamineres. Da blir det en perm som varer i flere år. Eller permen kan lagres i en mappe på PC'en.

Språkposer

Språkposer handler om å gjemme språket i en pose. Hensikten er å konkretisere og visualisere språket. Posene kan lages av personalet og brukes til:

- Dramatisering
- Sortering
- Kategorisering
- Lære overbegreper som frukt, klær, møbler, verktøy osv.
- Lære underbegreper som eple, bukse, stol, hammer osv.

En språkpose skaper forventning, spenning, nysgjerrighet og dramaturgi en språkpose trenger ikke nødvendigvis å være en "pose". Det kan være en liten eske med fin pynt, en koffert eller en boks. Det er lurt å visualisere innholdet utenpå posen eller esken slik at barna kan peke på den når de ønsker å høre om / lære om det som er gjemt inni.

Det er god læring for barn i å bruke det visuelle sammen med det auditive, det å bevege seg, ta på ting og gjøre noe med ting.

I posen kan det ligge ulike saker som visualiserer de handlingsbærende ordene i: Et eventyr, et rim eller ei regle, en sang, rimord, former, farger, klær osv. Man finner så nøkkelordene i fortellingen/sangen osv. og supplerer disse med en fysisk ting. For eksempel i eventyret om Gullhår ligger det ei jente, 3 bjørner, 3 skåler, 3 stoler.

Spill i barnehagen

Barnehagene har mange ulike spill, som er gode til språk- og begrepstrening med barn. Vær oppmerksom på at spill bør ha tydelige bilder. Bildene bør helst visualisere begreper som tospråklige barn kjenner seg igjen i eller som de har gjort erfaringer med. Personalet er bevisst på å si høyt og tydelig hva som er på bildet.

Det er spennende når barnehagen lager slike spill selv med utgangspunkt i barnas interesser. Det kan for eksempel være Lotto – og Memoryspill med bilder av biler, båter, dukker osv.

Snakkepakken

Snakkepakken er et språkutviklingsverktøy for barnehage og skole, som kan bestilles på Riktige Leker. Den legger vekt på bruken av språket og å synliggjøre det. Barnet får en opplevelse gjennom flere sanser og språket knyttes til handling. Snakkepakken legger vekt på begreper som først og fremst er meningsfylte og nødvendige i barns hverdag.

Snakkepakken er med på å stimulere det sosiale området. Barna lærer å ta hverandres perspektiv, samarbeide, følge regler og vente på tur.

Snakkepakken består av emnene farger, eventyr, dyr, klær, mat, kropp og hus. I hvert emne er det uthevet noen nøkkelord. Disse ordene er med på å synliggjøre det du vil formidle i en fortelling. Snakkepakken inneholder mange ulike gjenstander, som konkretiserer de ulike tema og synliggjør nøkkelordene. Gjenstandene er fine å bruke i mange ulike sammenhenger i barnehagen. Det følger også med spill, som blant annet Lydlotto og Rimelotto.

Begrepsboks

Boksen har 6 skuffer med ulike farger og tall fra 1 til 6. I hver skuff er det ulike ting. Ett og ett barn åpner skuffene og alle synger en sang sammen om tingen på ulike språk.

For eksempel:

Boks 1. Katt

- Vi synger Lille Kattepus

Boks 2. Frosk

- Vi synger M Æ

Boks 3. Bjørn

- Vi synger/leker Bjørnen sover

Boks 4. Edderkopp

- Vi synger Lille Petter Edderkopp

Boks 5. Båt

- Vi synger Ro, ro, ro din båt

Boks 6. Krokodille og en apekatt

- Vi sier verset med bevegelse og fingerdyr

Eventyr

Barnas fantasi settes i sving når eventyr formidles muntlig. Det er spennende og morsomt, men også litt skummelt. Når personalet ikke er avhengig av den skriftlige teksten, oppleves teksten mer troverdig og engasjerende. Det oppstår en tettere kontakt med barna. Stemme og kroppsspråk er sentrale virkemidler.

Flanellograf, magnetavler og konkreter er gode verktøy ved formidling av eventyr. Barna kan være med og sette eventyrfigurene på tavlen og ta dem ned, en etter en, når eventyret er slutt. Figurene bør være relevante i forhold til det eventyret handler om. For tospråklige barn kan forståelsen sikres ved å se på de konkrete eventyrfigurene.

Eksempler på eventyr: Skinnvotten, Pannekaka, Gullhår og de tre bjørnene, Ulven og de sju geitekillingene, Løven og musa, Bukkene Bruse

FORSLAG TIL REGLER, LEKER OG SANGER

Regler og sanger kan være en "snarvei" inn til språket. Her får barna god trening med lyder, takt og rytme i det norske språket. Det finnes mange ulike regler, sanger og leker som kan brukes på veien til å lære norsk. Her er en liste over noen av dem.

Regler : "Store klokker sier tikk takk", "Lille Persille", "Galopp", "Bake kake søte"

Sanger med bevegelse : "Hode, skulder kne og tå", "Er du veldig glad og vet, ja så klapp", "Jeg har ei gammel tante som heter Monica", "Lille Petter Edderkopp", "Med krøllet hale og nesevis", "Hokus og Pokus", "Nede på stasjonen", "Burrelibukk, hvor mange horn står opp", "Tommelfinger"

Ring – og regelleker kan være inngangsbillett til lekefellesskap med andre barn. Barna ser hva de andre gjør, og personalet lærer dem reglene og de språklige ytringene som trengs.

Som for eksempel : Kims lek, Mitt skip er lastet med, Tampen brenner, Bjørnen sover, Bro bro brille, Jeg gikk meg over sjø og land, Ta den ring og la den vandre, Per Sjuspring, Alle mine duer, Teppeleken.

Sanger med tegninger til

Den voksne kan selv tegne til kjente melodier. Barn ser bildene det synges om.

Disse begrepene kan man også ha som konkrete eller enkeltbilder på kort.

Språk er:

- *Det viktigste redskapet vi har for å formidle/ tilegne oss kunnskaper om verden*
- *En viktig del av vår identitet*

LENKER TIL INTERNETT

Her er nyttige adresser hvor du kan finne gode eksempler i arbeidet med tospråklig utvikling i barnehagen:

- <http://dfb.deichman.no/> - et flerspråklig bibliotek som har tospråklige bøker, og bøker på mange ulike morsmål (førstespråk)
- www.hundespor.no - flerspråklig læremidler for barn
- <http://web2.gyldendal.no/salaby/> - Salaby finnes filmer, animasjoner, fagtekster, ny skjønnlitteratur, leseopplæring og interaktive oppgaver til både tavleundervisning og pc.
- <http://web2.gyldendal.no/multi/> - tall, regneoppgaver
- <http://play.lego.com/en-US/games/default.aspx?cat=Preschoo> – gratis spill
- <http://www.hio.no/Enheter/NAFO> - nasjonalt senter for flerkulturell opplæring
- <http://naartoersinte.deichman.no/> - lydbok på nett som er på norsk, kurdisk sorani, urdu, somalisk tale og tekst
- www.snakkepakken.no
- [http://www.minskole.no/minbarnehage/karmoybarnehagene/pilot.nsf/ntr/C00C3EFE0EA55A6CC1257815003203BB/\\$FILE/velkommen.pdf](http://www.minskole.no/minbarnehage/karmoybarnehagene/pilot.nsf/ntr/C00C3EFE0EA55A6CC1257815003203BB/$FILE/velkommen.pdf) - dagsrytmen presentert i ord og bilder
- www.tolkeportalen.no/
- <http://www.jbcservices.no>
- <http://mittsagoland.blogspot.com/> - tips til språkposer
- <http://www.gan.aschehoug.no/Kategorier/Barnehage/Kommunikasjon-spraak-og-tekst/Spraakista> - Språkkista er en kiste full av konkret og spennende materiell som bilder, spill, magnettavle, veiledningshefte og CD med sanger, rim og regler

LITTERATURHENVISNING

Fra kunnskapsdepartementet

- Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen
- Temahefte om språklig og kulturelt mangfold.
- Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver
- NOU 2010:7 Mangfold og mestring

Sørums kommunen

- Veileder: - Barn og unge med annen språkbakgrunn enn norsk-, et samarbeidsprosjekt mellom barnehage- og grunnskoleseksjonen i Sørums kommunen
S.Loona, 2007

Drammen kommunen

- Veileder – Tospråklig opplæring i barnehagen

Sandefjord kommunen

- Lek med språket

Gjervan, Marit ; Andersen, Eline Camilla; Bleken, Målfrid

- Se mangfold: perspektiver på flerkulturell arbeid i barnehagen

Espen Egeberg

- Minoritetsspråklige med særskilte behov.

Elin Holth (2011)

- Masteroppgave i barnehagepedagogikk og profesjonskunnskap. "Det handler om å huke tak i barnets interesse". En studie av en barnehage som inkluderende arena for minoritetsspråklige barns medvirkning.

Barn med flere språk